שלו של הסיפור שהוא מספר לנו, בדיוק כפי שהוא עשה זאת בפני חבריו בבית הקפה. אבל אנחנו יודעים שהוא משקר, ולכן אנחנו מתחילים לחפש את האמת שמאחורי הדברים. אנחנו מתחילים לשאול שאלות, לבדוק עובדות, ולנסות להבין מה באמת קרה. אנחנו מתחילים לחשוב כמו חוקרים, ולא כמו קוראים פסיביים. אנחנו מתחילים לקחת חלק פעיל בתהליך הקריאה, ולא רק לקבל את המידע שמוגש לנו על ידי הסופר. אנחנו מתחילים לחוות את הסיפור בצורה שונה לגמרי, בצורה שהיא הרבה יותר עשירה ומורכבת.

ב-17 באוגוסט 1946 פרסם העיתון הצרפתי *La Cloche* (הפעמון) ידיעה קצרה על מעצרו של אדם בשם ז'אן-פייר מרסייה, בן 34, בעיר הנמל לה-רוש-סור-מר. לפי הדיווח, נתפס מרסייה בעת שניסה להעביר לספינה יוונית מטען של 743 ק"ג של מה שהוגדר בידיעה כ"חומרים מסוכנים לא מזוהים". הידיעה הייתה קצרה, כמעט יבשה, ולא הכילה שום פרט שיכול היה לרמוז על מה שעמד מאחוריה. רק כעבור שנים התברר שמדובר בחלק מתוך אחת מהמשלוחים הגדולים ביותר של חומרי נפץ שיצאו מנמל צרפתי בשנים שלאחר המלחמה.

מרסייה עצמו לא הכחיש את המעצר. בחקירתו הראשונית, שתועדה בפרוטוקול שנשמר בארכיון המחוזי של לה-רוש, הוא טען כי "לא ידע מה יש בארגזים" וכי "נשכר לעבודה כמו כל עבודה אחרת". הוא הוחזק במעצר שבועיים ושוחרר בערבות של 50,000 פרנק, סכום גבוה מאוד לאותם ימים. משפטו נדחה שוב ושוב, ובסופו של דבר הוסדר בפשרה שלא נחשפו תנאיה. מרסייה עזב את צרפת זמן קצר לאחר מכן ולא שב אליה.

1 העיתון *La Cloche* (הפעמון) יצא לאור בלה-רוש-סור-מר בין השנים 1944 ל-1952, ונסגר בעקבות קשיים כלכליים לאחר שנתיים של הפסדים.

2 פרוטוקול החקירה נשמר בארכיון המחוזי של לה-רוש-סור-מר, תיק 1946/317, ונחשף מחדש בידי החוקרת מרים אלבז-כהן בשנת 1998.

3 הסכום שווה בערכו לכ-1.2 מיליון פרנק בערכי 2024, לפי מדד המחירים הצרפתי.

4 ראו גם: מרים אלבז-כהן, *נמלים שכוחים: סיפורי הברחה מן המלחמה*, הוצאת אור-ים, 2001, עמ' 88–91.

תנועת אלפים זו, אשר חצתה את המשושה הצרפתי מגבולותיו במזרח (גרמניה) ובצפון (בלגיה) בדרך אל חופי הים התיכון, נעשתה לרוב בתשאיות גמורה; תשאיות מרשימה במיוחד כיוון שהיו מעודדים במבצעי ההעברה האלה אלפים מכל שדרות החברה הצרפתית — עובדי נמל, שוטרים ומוכסי גבולות, סוכנים של השירותים החשאיים הצרפתיים ופעילי איגודים מקצועיים, עיתונאים ופקידי ממשלה, אמנים ידועי־שם וחברי ממשלה.

לאון בלום (L. Blum) וז׳ורז בידו (G. Bidault), אדואר דפרה (E. Depreux) וז׳יל מוק (J. Moch), דניאל מאייר (D. Mayer) ופול ראמאדייה (P. Ramadier), פייד מנדס פראנס (P. Mendes-France), ונסאן אוריול (V. Auriol) ופראנסוא מיטראן (F. Mitterand) הם רק אחדים מן האישים הצרפתים שהיו מעורבים בדרך זו או אחדת בנדידת־העם היהודית שהתבצעה בתחומי ארצם.[5] וכאשר פרצה, בקיץ 1947, פרשת האנייה "אקסודוס", שעוד נשוב אליה, תתמו כמה מן הדמויות הבולטות ביותר בספרות, באמנויות ובתיאטרון הצרפתיים, וביניהם המשוררים לואי אראגון (L. Aragon) ופול אלואר (P. Eluard), הסופרים רוז׳ה מרטן די גאר (R. Martin du Gard) וורקור (Vercors), הצייר אנרי מאטיס (E. Matisse) והאדריכל לה קורביזייה (Le Corbusier), איש־התיאטרון ז׳אן לואי בארו (J.L. Barrault) והפילוסוף עמנואל מונייה (E. Mounier), על עצומה אל העם הבריטי ואל ממשלת הוד מלכותו המוחה כנגד מדיניותם ויחסם כלפי ניצולי השואה היהודים, המבקשים מקלט בארץ־ישראל.[6]

ככל שהייתה מחתרתית ותשאית, לא הייתה אפוא תנועה זו, ולא יכלה להיות, סמויה לגמרי מן העין: היא נשענה על תשתית לוגיסטית, מבצעית וסוציו־פוליטית רחבה ומוצקה, שהעניקו לה באותה עת הצרפתים.

כאשר דנים בשאלת ארץ־ישראל במאה הזאת, נוהגים בדרך־כלל לדבר על משולש היחסים והקונפליקטים שבין היהודים, הערבים והבריטים — המשולש הארץ־ישראלי.[7] מאז שנת 1942 ועד הקמת המדינה נוספה צלע רביעית — ארצות־הברית (ברית־המועצות התערבה רק מאוחר יותר ואין היא נושא המאמר הנוכחי).

אכן, צרפת הייתה רחוקה מלמלא תפקיד דומה בחשיבותו לזה שמילאו המעצמות האנגלו־סאכסיות בפרשת ארץ־ישראל — לא הייתה זו השעה ההיסטורית המתאימה

5 תיאור יפה של פרשת "אקסודוס" ראה: J. Derogy, *La loi du retour*, Paris 1969 (תרגום עברי בנכר — מעלילות ההגנה באירופה 1945–1948, תל־אביב 1978, עמ׳ 46 [להלן: בן־דוד].

6 ביולטין של סוכנות הטלגרף היהודית, פריז, 22 באוגוסט 1947. ארכיון פרטי של אנדרה בלימל, פריז [להלן: ארכיון בלימל].

7 בעניין זה ראה: N. Bethel, *The Palestine Triangle*, London 1979 (תרגום עברי של הספר ראה: המשולש הארץ־ישראלי, ת״א 1979).

לצרפת, בצאתה מן המלחמה, גם לא הייתה זו זירת הפעולה המסורתית שלה. אולם יש בדעתי להוכיח כי בתקופה קצרה ביותר, בשנים 1946–1947, ניצבה צרפת בעמדת־מפתח בכמה מן הנקודות הקריטיות של המאבק הציוני־הלאומי, והתפקיד שהיא מילאה חשוב ומעניין לא רק כשלעצמו, אלא גם משום שחרג תריגה משמעותית מן המדיניות הצרפתית המסודתית באגן הים התיכון וסתר את השקפות ה״דיאל־פוליטיק״ של מדיניות־החוץ הצרפתית, הוותיקות כמו משרד החוץ הצרפתי עצמו.[8]

זהו, אם כן, דף כמעט חלק בהיסטוריוגרפיה של התקופה. ההיסטודיונים הצרפתים של שנים אלה התעלמו לגמרי משאלה זו,[9] ואילו ההיסטודיוגרפיה הציונית — היא, קשובה על־פי המסודת בעיקר אל העולם האנגלו־סאכסי.

תופעה זו, של חלל היסטודיוגדפי, מעניינת כיוון שבשנים אלה, ובעיקר החל מאביב־קיץ 1946, פריז היא למעשה בידתו של המאבק הציוני: בן־גוריון שוהה בה פרקי זמן ניכרים ומנהל, מחדרו שבמלון ״רויאל מונסו״ את המדיניות ואת הדיפלומטיה של התנועה הציונית,[10] בעקבות מבצע Broadside (הידוע בלקסיקון הציוני בשם ״השבת השחורה״), שנועד על־ידי הבריטים להרחיק מפעילות את ההנהגה הפוליטית של היישוב, התכנסה בפריז הנהלת הסוכנות היהודית, ששימשה מעין ממשלה־בדרך, ובישיבות שנתקיימו שם בחודש אוגוסט 1946 התקבלו ההכרעות הדדמטיות שהביאו להחלטה הציונית לאמץ את רעיון החלוקה;[11] בפריז

8 אבל בשביל הדיפלומטים המקצועיים של משרד החוץ הצרפתי, שרובם התחנכו בבית־הספר הגבוה לשפות המזרח (Ecole des langues orientales), היה מדוכר לא רק בריאל־פוליטיק, אלא גם במה שכינה כותב אלמוני אל אנדרה כלימל כשם ״הרומנטיות המוסלמית״. אותו כותב מצטט ארם שלישי ששמו נמחק ביסודיות, הממלא תפקיד בכיר במזרח־התיכון, והמתבטא בכעס רב כנגד שגרת המחשבה של פקידי משרד החוץ הצרפתי: ״מבקשים ממני לעשות פוליטיקה ערבית. איזו פוליטיקה ערבית רוצה אתה שאעשה כפלשתינה? הנורם הערבי אינו מייצג כאן מרכיב בעל ערך, לא מבחינה כלכלית, ולא במישור הפוליטי...״ (מכתב אישי מיום 10 בפברואר 1947. ארכיון כלימל). דוד לזר מזהה את האדם המצוטט כ־M. Neuville, הקונסול הכללי של צרפת בירושלים. D. Lazar, *L'opinion Française et la naissance de l'etat d'Israël*, Paris 1972, p. 157

9 בספרים המרכזיים על הרפובליקה הרביעית הצרפתית, של מחברים כמו ז׳אק פובה (J. Fauvet) רוז׳ה פריורה (R. Priouret) או אלפרד גרוסר (A. Grosser), לא מוזכרים כלל הנושאים שבהם עוסק מאמר זה, אף לא בעיית ההגירה המחתרתית או המחתרתית־למחצה של יהודים בתוך צרפת וממנה לעבר ארץ־ישראל, שהעסיקה רבות את הממשל הצרפתי במהלך 1946 ו־1947.

10 מ׳ סנה, *אחרית בראשית*, תל־אביב תשמ״ב, עמ׳ 100–103 [להלן: סנה]; א׳ אבריאל, *פתחו שערים*, תל־אביב 1976, עמ׳ 221. לא קיים יומן של בן־גוריון מתקופה זו.

11 הנהלת הסוכנות המורחבת, פרוטוקול פריז, ארכיון ציוני מרכזי [להלן: אצ״מ]; ההחלטות הכנס המורחב של הנה״ס בפריז, אצ״מ, Z4/15,170.

הצרפתית, לאנשי־הקשר בין השליחים הציונים לבין הממסד המדיני והביורוקרטי הצרפתי.

תרומתם של יהודים צרפתים אלה לעניין הציוני הייתה, ללא ספק, חלק מן המאבק העצמי של אותה קהילה — אשר איבדה שליש מבניה במלחמה ובהשמדה הנאצית ואשר חשה נטושה ונבגדה על־ידי ארצה שלה — על זהותה, על מעמדה, ואף על עצם הישרדותה. מעורבות זו נתפסה בעיניהם גם כמעין המשך טבעי, באמצעים אחרים, של תנועת ההתנגדות מימי המלחמה.[20]

אשר לרשויות הצרפתיות, הסתבכותן במערכה הציונית בשטח הצרפתי, ולעתים אף החגייסותן מרצונן־שלהן, היו תוצאה של שני כוחות מנוגדים: מצד אחד, לחצם של הציונים עצמם, אשר היקף פעולותיהם המתרחב הצריך שיתוף־פעולה וסיוע של המדינה הצרפתית;[21] ומנגד, לחצם של הבריטים, אשר שירותיהם החשאיים היו כל העת בעקבות השליחים הציונים וידעו על הגברת הפעילות של המוסד לעלייה ב׳ ושל ארגונים אחרים בטריטוריה הצרפתית.[22]

צרפת מצאה את עצמה אפוא נאלצת לנקוט עמדה במצב מדיני סבוך, שבו התנגשו שיקולים של ריאל־פוליטיק ושל מוסר — ואף מניעים רגשיים. למעשה, מקיץ 1946 ועד לשלהי הסתיו של 1947, עת קיבל הארי״ם את החלטת החלוקה של ארץ־ישראל, ובמידה פחותה גם עד מאי 1948, מועד הקמתה של מדינת־ישראל, לא חדלו השאלה היהודית והציונית, ובמיוחד בעיית העלייה הבלתי־לגאלית מתתומיה של צרפת, להעסיק את הממשלה הצרפתית. השגריר הבריטי בפריז, ראף קופר

20 על גורלה של קהילה זו ראה: D. Weinberg, The French-Jewish Community after World-War II: The Struggle for Survival and Self-Definition, *Forum* (Summer 1982), p. 45–54

21 ״פרחי [שם־צופן לבלימל] נפגש לפי דרישתנו עם נשיא המדינה ויראה את ראש הממשלה. אפשרויות לפעולות רציניות [ההדגשה במקור, ע״ז]״. מברק משלוחת־צרפת לארץ, 20.3.1947, את״ה 14/105.

22 ״הבריטים מחויקים בצרפת מרגלים המתחזים במעקב אחר ארגונים יהודיים, מקומות בינוס של פליטים, והכנות להפלגה בנמלים צרפתיים. מצויידים בריוחים, בתצלומים, במידע, שהועברו אליהם על־ידי סוכנים של שרות הביון הבריטי, הדיפלומטים האנגלים המואמנים לפריס עורכים מצוד על הקיי ר׳דסיי ומאטיניון. כשם הירידות הצרפתית־ברימית, נחבעים הצרפתים לעכב ולמנוע את ההגירה לעבד המזרח־התיכון של היהודים העוברים בטריטוריה הצרפתית.״ — אלה הם דברי רוז׳ה ויבו (R. Wybot), ראש שידותי הביטחון הצרפתיים (DST) המובאים בתוך: P. Bernert, *Roger Wybot et la bataille pour la D.S.T.*, Paris 1975, p. 153–154 [להלן: ברנר]; השליחים הציונים בצרפת היו מודעים היטב למצב זה. למשל, ״מתוך רפורטים של הידידים הובור שיש להם סוכנים בכל הנמלים אצלכם המתחקים על עבודת צדוק [שם־צופן להגנה]. יש לאחוז באמצעי זהירות בעלות האנשים לכלים״. מברק מהארץ לשלוחות איטליה וצרפת, 9.7.1947, את״ה 14/106; ״לתץ המנוולים [הבריטים] בקמוטא הולך וגובר...״ מכתב מפריז לארץ, 18.5.1947, את״ה 14/106.

(D. Cooper), למרבה האירוניה אוהד ותיק של העניין היהודי[23] וחובב תנ״ך משכיל מחד גיסא, והציונים, מאידך גיסא, הפעילו לחצים בלתי פוסקים על הרשויות. משרדי הממשלה הצרפתיים הנוגעים בדבר — משרד החוץ, משרד הפנים ומשרד התחבורה והעבודות הציבוריות — החליפו ביניהם תכתובת נמרצת ביותר[24], שבה באו לביטוי, מעבר לבעיות הספציפיות שעמדו על סדר היום, שתי עמדות מנוגדות קוטבית זו לזו, שנבעו מאסכולות מדיניות שונות ומהשקפות עולם רחוקות זו מזו. דוגמה אחת, משמעותית, מני רבות: ב־21 באפריל 1947, בשעה 18.00, התכנסה ישיבה בין־משרדית במשרד ראש הממשלה הצרפתי לדיון בהגירה המחתרתית של יהודים לארץ־ישראל, העושה את דרכה בתוך צרפת וממנה. את הישיבה ניהל ראש הממשלה פול ראמארייה והשתתפו בה סגן ראש הממשלה, נשיא מועצת התכנון, שני שרי־מרינה, שר התחבורה והעבודות הציבוריות, וכן פקידים בכירים במשרדים הנוגעים בדבר.[25] מנהל המחלקה להסדר זרים במשרד הפנים, מרסל פאז׳ס (M. Pagès), הכין מסמך עבודה לקראת אותה ישיבה,[26] שבו הוא דן ברגישה החחרת ונשנית של משרד החוץ הצרפתי לאסור את מעבר הפליטים היהודים בתחומי צרפת. במסמך זה האשים פאז׳ס את משרד החוץ הצרפתי בניסיון ״להביא את הממשלה הצרפתית, בכל האמצעים, לאמץ בנושא זה, את התזה של ממשלת בריטניה״, דבר שיחייב את צרפת לנקוט ״הבחנה גזעית, האם יהודים הם או לא, בקרב הזרים המבקשים לעזוב את ארצנו לעבר יעד של ארץ־קליטה. ...״ ובמקום אחר באותו מסמך כותב פאז׳ס, בתערובת של מילים ברורות וטעונות מאוד יחד עם סגנון נקי ואף מסווה־לעתים: ״הרחקתם (של הפליטים) תחייב ארגון, בשטחה של צרפת, של ציד־אדם של ממש (נשים, ילדים, זקנים), של מחנות ריכוז, של משלוחים שמורים בכוח רב, וכתוצאה מכך, היא עלולה לעורר בארצנו התפתחויות ותנועות שונות בנושא השאלה היהודית.״[27]

23 חבר המפלגה השמרנית ושר האינפורמציה בקבינט המלחמה של צ׳רצ׳יל, נחשב ידיד הציונות, וראשי היישוב הבירוהו היטב. שרתוק בוועדה המרינית של מפא״י, 14.5.1940, (יומן מדיני ה׳, תל־אביב 1979, עמ׳ 58–59); בן־גוריון נפגש איתו כשכיהן כבר כשגריר בפריז: ״הוא [ראף־קופר] מרוכא מעבדת הממשלה בשאלת ארץ־ישראל... צריכים להגיד נמרצות לערבים, חלק זה של הארץ יהיה מדינה יהודית והיהודים בעצמם יסדרו את עלייתם״. יומן בן־גוריון, 3.11.1945, אב״ג.

24 הארכיונים של משרד התוץ (לעניני המזרח־התיכון בשנים אלה) ומשרד הפנים אינם פתוחים לחוקרים. אולם אנדרה בלימל, שהיה מעורב אישית בפרשות הנדונות ואשר היה מקורב לחלק מן המכותבים, הצליח לרכז בידיו את העתקי התכתובות. שותפו למשרד עורכי־הדין, אף הוא סוציאליסט וחיק, העמידם לרשותי.

25 פרוטוקול הישיבה. 21.4.1947, ארכיון בלימל.

26 "Note pour Monsieur le Ministre de l'Interieur", Direction de la reglementation et des étrangers, seeretariat, SN/Ri/ See, no. 213, ארכיון בלימל.

27 שם, שם.

בסופו של דיון זה, שהתנהל כאמור בדרג הבכיר ביותר של הממשל הצרפתי, נתקבלה שורה של סיכומים והחלטות רבי־משמעות: בסעיף א של ההחלטה הראשונה נאמר כי "הממשלה הצרפתית מסרבת לנקוט הבתנה גזעית בקרב הזרים שעל הסדרם היא מופקדת, בין שהם איזואליטים [נוסח מדוכך ל"יהודים", ע"ז] או לא". בסעיף השלישי לאותה החלטה נאמר כי "כדי להוכיח שאין הממשלה הצרפתית מעודדת יציאה מחתרתית לעבר ארץ־ישדאל, תבדוק הממשלה את תקפותן של אשרות הכניסה הניתנות ליהודים בצורה של אשרות קולקטיביות". הנקודה החשובה ביותר בסיכומים אלה, אשר הועברו לממשלת בריטניה במכתב "תקיף" (בהחלטה נקבע כי המכתב אל השגריר הבריטי ינקוט טון "תקיף") אל השגריר הבריטי קופר, מצויה בהחלטה שמספרה 3 ובה נאמר כי "צרפת לא תנקוט כל צעד להרחקתם של איזואליטים אשר נכנסו במחתרת לשטחה".[28]

רמז לאותה התנגשות פנימית, בתוך הממשלה הצרפתית, וכן לעימות עם בריטניה, שהיו עד אז סמויים מעין הציבור, נחשף לדעת הקהל הצרפתית והעולמית עם פרוץ פרשת אקסודוס, בחודשים יולי־אוגוסט 1947.[29] פרשה זו הייתה שיאו של המאבק המדיני שניהל היישוב היהודי בארץ־ישראל, באמצעות העלייה הבלתי־לגאלית, נגד המנדטור הבריטי. ושני הצדדים במאבק זה, הן ההנהגה הציונית והן הממשל הבריטי, החליטו לשוות לפרשה אופי מופתי, ולהציב אותה כדגם־פעולה עתידי: הייתה זו הפעם הראשונה שהמוסד לעלייה ב' השיט אניית־ענק ועליה אלפי פליטים, ופעל בגלוי ובמופגן, כדי לשבור חזיתית את ההסגר הבריטי ולהציף במעפילים את המחנות בקפריסין.[30] ואילו הבריטים, אשר החליטו לשים קץ להגירה היהודית הבלתי־חוקית ולמנוע את הסיוע שהגישו מדינות אוהדות לעניין הציוני, הפנו זו הפעם את הפליטים לא אל המחנות בקפריסין, אלא בחזרה אל הנמל שממנו יצאו, במקרה זה, צרפת, בתביעה ששלטונות צרפת יכפו על הפליטים לרדת בגבולה.[31]

28 שם, שם.

29 על פרשת אקסודוס ראה: דרוז'; בן ראה: I. Zertal, Les passagers de l'"Exodus" devant Port-De-Bouc, *Le Monde*, 2–3 Aout 1987 [להלן: לה מונד].

30 מאז תחילת 1946 נתפסו כל אניות המעפילים של המוסד. נוסעיהן הושמו במחנה־המעצר בעתלית, לאחר־מכן שוחררו, ומספריהם נוכו ממכסות העלייה הרשמיות. החל מאגוסט 1946, הם שולחו למחנות בקפריסין. העלייה הבלתי־לגאלית בתקופה זו הייתה אפוא נשק מדיני והפגנתי בעיקר, ו"אקסודוס" הייתה בבחינת הסלמה במאבק זה. כבר בשלב עליית המעפילים על האנייה עקב מטוס ביון בריטי אחר "אקסודוס". ראה: ברנר, עמ' 157; עם צאתה לים הפתוח, לוותה האנייה בכלי־שיט בריטיים לאורך כל הדרך. יומן מבצעים של המוסד, שם, שם.

31 הודעת שר המושבות הבריטי, קריץ־ג'ונס, בפרלמנט, מיום 22 ביולי 1947; כן ראה: הודעה משרד החוץ הבריטי האומרת כי "בהתאם לנוהל הבינלאומי הקיים, ותוך הסכמה מוקדמת של ממשלת צרפת, הם [4554 היהודים שנתפסו על סיפון האנייה "פרזידנט וורפילד", היא

ארבעת אלפים וחמש־מאות הפליטים היהודים ששולחו על־ידי הבריטים מנמל חיפה אל עבר החוף הצרפתי שממנו הפליגו,[32] היוו בשביל הצרפתים בעיה כברה־מנשוא — האם להורידם בכוח כפי שחבעו האנגלים, או להשאיר בידם את הבחירה, במחיר סיכון היחסים הרגישים ואפשרות של משבר חמור עם בעלת־הברית שמעבר לתעלת לה־מאנש?

העיתון לה מונד (*Le Monde*) מן ה־23 ביולי 1947, מועד ישיבתה השבועית של הממשלה הצרפתית, שבה נדונה העמדה הצרפתית בשאלת "אקסודוס", סיכם את הדילמה הטראגית שהונחה על סדר־היום הצרפתי:

> מה עלינו לעשות כאשר יגיעו האניות הבריטיות אל קירבת החוף הצרפתי? האם נתיר להורידם בנמלינו נוסעים אשר אין ביריהם כל תעודה מזהה ואשר, כך אומרות הידיעות, נשבעו להילחם בכל האמצעים, גם הנואשים ביותר, נגד הניסיון להורידם באירופה?... אפשר להבין על נקלה באיזו תסבוכת תימצא צרפת אם תיאלץ לרדוף ולכלוא מחדש בני־אדם אשר פשעם היחיד הוא שנגזלו מהם תעודותיהם, מעמדם החוקי ומולדתם בידי מי שהיו אויבם המשותף של צרפת ושל בריטניה הגדולה.[33]

לעניין זה נאמר רק כי בתום ישיבת ממשלה סוערת ביותר, החליטו הצרפתים לאפשר לפליטים לרדת בשטחם, אך לא לכפות עליהם דבר. "לצרפת אין כוונה לנעול את שעריה בפני המהגרים" — הצהיר דובר הממשלה, פראנסוא מיטראן — "אך היא גם לא תכריח אותם לרדת על אדמתה. היא תאמץ כלפיהם עמדה הומנית ותספק עזרה מיידית לכל אלה שיבקשו לשהות בתחומה".[34]

* * *

"אקסודוס"] נשלחו לצרפת, שם הם השיגו תעודות מזויפות ומשם הם הפליגו ללא אישור". בהמשך נאמר בהודעה הבריטית כי "ממשלת הוד מלכותו נחרצת בעמדתה להילחם בתנועת המהגרים הבלתי־לגאליים, בכל האמצעים העומדים לרשותה. העברת המהגרים הבלתי־לגאליים לקפריסין רק תעודד את ארגון התנועה הזו. ולכן, ממשלת הוד מלכותו מפעילה, במקרה של "פרזידנט וורפילד", את זכותה לשלוח את המהגרים הבלתי־לגאליים אל המדינה שממנה הפליגו לעבר פלשתינה".

32 דיווח טלפוני של איש המוסד בדרכו מסט למארסיי: "הכלי יצא בשעה 5.30 בעזרת פילוט ונמצא כבר במרחב". יומן המבצעים של המוסד, חוברת ג', 13.7.1947, שעה 7.30; "לכבוד הוא לי להעביר אליך רצ"ב רשימות השמות של 4.052 מהגרים יהודים אשר עלו ב־10 ביולי ב־סט, ויעדם קולומביה, על האוניה 'פרזידנט וורפילד' הנושאת דגל רפובליקת הונדורס...", מכתב של ראש "שרותי המידע הכללי" (Renseignements Généraux) ב־סט אל המנהל הכללי של שרותי המידע הכללי בפריז, 12 ביולי 1947, מס' 660 I., ארכיון בלימל.

33 לה מונד, 23 ביולי 1947.

34 נוסח מלא של החלטת הממשלה הצרפתית מובא ב־Bulletin d'information no. 140 מיום 25.7.1947, של סוכנות הטלגרף היהודית, פריז. ארכיון בלימל.

ננסה לברוק, אם־כן, את העמדה הצרפתית הזו, המנוגדת לאינטרסים הפוליטיים של צרפת באותה עת, ולראות מה כה מיוחד בה, ומדוע — ובמה היא הייתה כרוכה.

יש לזכור כי באותה תקופה, כבר שורטטה בעיקרה מפת הגושים באירופה. הניסיונות הצרפתיים לשמש לשון מאזניים נכשלו, וכישלון זה אושר סופית בוועידת מוסקבה, באפריל 1947.[35] המלחמה הקרה כבר הטילה את צלה על היבשת. תכנית מרשל, שהייתה חיונית לכלכלתה ההרוסה של צרפת, ואשר חייבה — על־פי התנאים האמריקניים — שיתוף־פעולה בין הצרפתים לבריטים, התגבשה ממש בשעה בבה התחוללה פרשת "אקסורוס". ברית הידידות בין שתי המדינות, שנחתמה בדנקרק בידי שני שרי החוץ, הצרפתי ז'ורז' בידו והבריטי ארנסט בווין, הועמדה במבחן חמור ביותר על־ידי האירועים הללו.[36]

בזירה הפנימית הצרפתית, הייתה שנת 1947, על־פי הגדרתו של ז'אק פובה (J. Fauvet), "השנה הנוראה" — שביתות פועלים אדירות, מהומות בערים רבות, כעיות באספקת מזון. באוגוסט 1947 — אותו תודש שבו עגנו פליטי "אקסודוס" כנמל פור־דה־בוק — ירדה הקצבת הלחם בצרפת ל־200 גרם ביום, והגיעה בכך לשפל שלא היה כמוהו מאז שנת 1940.[37] מעמדה של הממשלה היה רופף ביותר.[38] ואף־על־פי־כן, למרות כל הקשיים שמנינו ולפחות בפעם הזאת בהסכמה עם דעת הקהל הצרפתית — ליתר דיוק, עם זו שבאה לביטוי בשנים שלאחר השחרור — הוכיחה הממשלה רמה גבוהה של סולידריות עם העניין היהודי, והפגינה, אכן, כהצהרת דובר הממשלה, "עמדה הומנית".[39]

סולידריות זו לא הושגה בקלות. המדיניות הצרפתית בנושא זה עוצבה תוך כדי עימות כלתי־פוסק בין משרד החוץ, בראשותו של ז'ורז' בידו, ובין משרד הפנים בראשותו של אדואר דפרה.[40] משרד החוץ ייצג את ההשקפה המסורתית, השמרנית,

35 על כישלון ועידת מוסקבה מן הזווית הצרפתית ראה: A. Grosser, *La 4ème Republique et sa palitique extérieure*, Paris 1961, p. 183; ובזכרונותיו של ז'ורז' בידו *D'une resistance à l'autre*, Paris 1965, p. 146–151

36 כדי כך שהבריטים ביקשו משר החוץ הצרפתי להימנע מביקור בבריטניה לצורך אישרור ההסכם. ל'אורור (*L'Aurore*) מיום 5 באוגוסט 1947, המדווח על כך, מוסיף עוד כי "ירח הדבש הצרפתי־אנגלי נהפך למשבר. הבריטים לא רק מצהירים על קיומו של משבר כזה, אלא אף צופים לו תוצאות חמורות מרחיקות־לכת".

37 J. Fauvet, *La 4éme République*, Paris 1959, p. 137

38 בשנתיים שאנו עוסקים בהן, מתחילת 1946 עד סוף 1947, התחלפו ארבע ממשלות בצרפת, אם כי אישים כמו ז'ורז' בידו, אדואר דפרה ת'יל מוק, כיהנו בכולן.

39 בעניין זה ראה הערה 34.

40 מעניין לציין כי בידו אינו מזכיר כלל בזכרונותיו את המאבק בתוך הממשלה בעניין זה, בעוד שאדואר דפרה מקדיש לעניין, ולפרשת "אקסודוס" במיוחד, עמודים רבים בספרו: *Souvenirs d'un militant*, Paris 1972 [להלן: דפרה].

של צרפת החרדה לשמר את עמדותיה בלבאנט ובצפון־אפריקה, וכן את האינטרסים הכלכליים והאיסטרטגיים שלה בעולם האנגלו־סאכסי. פקידיו, דיפלומטים מקצועיים, שעוצבו בבתי־הספר הגבוהים המסורתיים, להיות שומריה הנאמנים של אורתודוכסיה קולוניאלית מסוימת, לא יכלו שלא לעקוב בחשדנות אחרי תנועת שחרור לאומית, בעלת מרכיב סוציאליסטי דומיננטי, כפי שהייתה התנועה הציונית בשנות הארבעים, אשר איימה לשבש את האינטרסים הצרפתיים בעולם הערבי־מוסלמי.

בידו עצמו, אדם מבריק ורבגוני, אשר תפקידו המרכזי בתנועת ההתנגדות לא היה בו כדי לרמוז על החלק שעתיד היה למלא ב"ארגון הצבא החשאי" (OAS) הימני־קיצוני בתקופת מלחמת אלג'יריה, נהנה עם השחרור מיוקרה רבה גם בקרב יריביו הפוליטיים.[41] אולם עמדותיו הלאומניות והשמרניות, בשנים אלה של תקוה להתחדשות, שחקו יוקרה זו במהירות. ודבריו בשיחה באותה עת על הקומונה הפרייזאית צוטטו כך: "נו באמת! הרי יודע אתה היטב שכולנו היינו נמצאים בצד של ורסאי ב־1871".[42]

לעומת זאת, משרד הפנים היה מאז תום המלחמה מבצר סוציאליסטי. את כל התפקידים הבכירים בו מילאו לא פקידים מקצועיים, אלא פעילים סוציאליסטים ולוחמי תנועת ההתנגדות בימי המלחמה. אנשים אלה, אשר חונכו ועוצבו על־פי המסורות של הסוציאליזם הדמוקרטי וההומניסטי מבית מדרשם של ז'אן ז'ורס (J. Jaures) ולאון כלום, ביקשו לשמר את רוח הרזיסטאנס ולהחילה במישור המדיניתי. שר הפנים, דפרה, כיטא רצון מדיני זה בספר הזיכרונות שלו: "התקוה הגדולה שנולדה במאבק המחתרתי, האם אפשר היה לתרגמה לפעולה פוליטית?"[43] בשביל אנשים אלה, הסולידריות עם היהודים, לא רק שהייתה טבעית, אלא אף הייתה החייאה חוזרת ונשנית של האחווה שנוצרה בזמן הכיבוש; יתר־על־כן, בהתלהבות של השחרור, שקיבלה לעתים ממדים של אנרכיה, העמידו אנשים אלו לשירותו של עניין שהיה ראוי בעיניהם את כל כושר ההמצאה שהפעילו שנים מעטות קודם לכן במאבקם המחתרתי האנטי־נאצי.[44] דפרה כתב על כך בזיכרונותיו: "לוחמים אלה, שנהפכו לעובדי מדינה לא השכילו תמיד להסתגל, מהיום למחר,

41 בעצת ידידים סוציאליסטים נפגש בן־גוריון עם ז'ורז' בידו אחרי המלחמה. על־פי יומן בן־גוריון, השיחה הייתה אהדת, ובידו סיפר כי "בלכתו לראות בווין בלונדון אמר לו דה־גול: ספר לבווין שהייתי בארץ וראיתי שהיהודים הם הכוח היחיד הבונה אותה". יומן בן־גוריון, 10.11.1945, אב"ג (בידו אינו מזכיר פגישה זו בזיכרונותיו).

42 דפרה, עמ' 226.

43 שם, עמ' 225.

44 ברנר, עמ' 153–156.

לקימומו מחדש של החוק הרפובליקני".[45] רבים מבעלי התפקידים הבכירים במשרד הפנים עשו ככל יכולתם לסייע לסוכנים הציונים, יהודים־צרפתים או שליחים ארץ־ישראלים. לא פעם אף יעצו להם כיצד להתחכם לחוק אשר הם עצמם היו מופקדים על אכיפתו — ולעקפו. אכן, צריך דמיון מסוים כדי לתאר את ראש שירותי הביטחון הצרפתיים, ויבו, מסביר לשליחו של אנדרה בלימל, נציגו הבולט של העניין הציוני אצל הממשל הצרפתי, כיצד על הפעילים הציונים לפעול על־מנת לחמוק מרשת הפיקוח והמעקב של השירותים שבראשם עמד הוא עצמו.[46]

יש לזכור גם את התפקיד שמילאה העיתונות הצרפתית באותה תקופה, ובמיוחד בפרשת "אקסודוס". עיתוני הימין, שהבאישו את ריח עצמם בשיתוף־פעולה עם משטר וישי, חוסלו לאתר שחרורה של צרפת. שלושה יומונים גדולים, שנוסדו עם השתרור, נשאו שמות של תנועות התנגדות: פראן־טירר (*Franc-Tireur*), ליבראסיון (*Liberation*), קומבא (*Combat*). עיתונים אלה, מונעים על־ידי אידיאולוגיה הומניסטית לותמנית, התגייסו בהתלהבות, בבוא העת, למען העניין היהודי והציוני. פליטי "אקסודוס" מצאו בעיתונות זו בעל־ברית חזק ויעיל. יום אחר יום, עשה מאבקם של הפליטים הללו כותרות ראשיות או מרכזיות והזין בדרך זו את דעת הקהל הצרפתית.[47]

גם רגש האשמה ותחושת החרפה, תוצאת הזיכרון האפל של גירושי היהודים ושל שיתוף־הפעולה הצרפתי עם המשטר הנאצי, מילאו תפקיד בהתגייסות הצרפתית למען העניין היהודי. הסוציאליסטים — ובתקופה זו גם הקומוניסטים — היו מגלמיה העיקריים של אותה רוח הרזיסטאנס והרצון להכיר בחובו של העם הצרפתי כלפי היהודים. אין זה מקרה שעיתון קומוניסטי כמו רוז' מידי (*Rouge Midi*), ניסח את כותרתו הראשית מיום 31 ביולי 1947, שעסקה ב"אקסודוס", במילים "אושוויץ על המים".

לכך נוספה, כאמור, האחווה שקישרה בין שתי תנועות בעלות אידיאלים זהים ומשותפים. הסוציאליסטים הצרפתים ראו בתנועה הציונית קודם כל תנועה סוציאליסטית. פעילים פוליטיים אלה, לוחמי תנועת ההתנגדות אשר היו לאנשי מדינה, האמינו כי בפלשתינה מתרחש ניסיון סוציאליסטי אמיתי; כי שם מוקמת אותה חברה צודקת, שוויונית והומנית שהם עצמם חלמו להקים בצרפת. בארגון

45 דפרה, עמ' 253.

46 ברנר, עמ' 155.

47 ראה: למשל לה מונד, 23 ביולי 1947; עודכו הראשי של העיתון היה מן החותמים על עצומת המחאה ששלחו אנשי־דוח ואומניס צרפתיס ידועים לממשלח בריטניה (ראה הערה 6). ב־17 בספטמבר 1947 פרסם העתון מאמר תחום תחת הכותרת "פרשת אקסודוס — אתגר למצפון האנושי". אנו מציינים דוגקא את לה מונד, היות שעתון זה נקט בדרך־כלל עמדות ניטראליות.

ה"הגנה" ראו ארגון מאבק מחתרתי הדומה — על אף ההבדלים — לתנועת ההתנגדות הצרפתית.[48]

ואחדון — הגורם האנושי. כוונתי בכך לאותה רקמה סמיכה של קשרים אישיים, בין אדם לחברו, שצמחה בכל אותם ארגונים, תנועות והקשרים שבהם יהודים צרפתים וסוציאליסטים צרפתים פעלו אלה בצר אלה ולחמו יחד: המפלגה הסוציאליסטית, תנועות ההתנגדות והמאבקים לשחרורה של צרפת — "... קשרים ששום כוח לא היה יכול לשבור אותם".[49]

דוגמה אחת בין רבות: אנדרה בלימל, דמות נשכחת. יהודי צרפתי וסוציאליסט, אשר קשרי הידידות שלו עם כל ההנהגה הסוציאליסטית, לרבות ראשי הממשלה הסוציאליסטים, והיכרותו האינטימית עם סודות המדינה והמנגנון הממשלתי, הפכו אותו לציר מרכזי בפעילות הציונית בצרפת. בעורך־דין פריזאי מצליח, יהודי מתבולל עד המלחמה, עשה בלימל קריירה ציבורית פוליטית מרשימה: הוא היה פעיל סוציאליסטי משנות העשרים של המאה,[50] כיהן כראש הלשכה של לאון בלום בתקופת "החזית העממית" (Front Populaire) והיה מראשוני תנועת ההתנגדות הסוציאליסטית Liberation Nord בעת הכיבוש הנאצי. המפלגה הסוציאליסטית שירדה למחתרת, שיגרה אותו ללונדון בשליחות אל הגנרל דה־גול, אולם הוא נעצר בדרכו, בפורטוגל, והוסגר לצרפת. לאחר הסגרתו נשפט על־ידי משטר וישי, נכלא וישב בכלא עד שחדור צרפת. האיש אשר קיים קשרים קבועים איתו באותן שנים הוא לא אחר מאשר אדואר דפרה, אשר אף חילצו מהכלא זמן קצר לפני שהגרמנים עמדו לגרשו לגרמניה.[51] קשרים שלא נשכחו, כפי שמעידים השניים. מיד לאחר השחרור נתמנה בלימל לראש לשכתו של שר הפנים אדריין טיקסייה (A. Tixier), ובתפקיד זה קשר קשרים חדשים וחידש קשרים ישנים עם ממלאי התפקידים הבכירים במדינה המעצבת מחדש את מוסדותיה.

עדות לקרבתו הרבה של בלימל אל ראש הממשלה הסוציאליסטי בתקופה הנדונה, פול ראמאדייה, אפשר למצוא במכתב אישי שהוא, בלימל, מריץ אליו, בעניין הטיפול הממשלתי בתנועת המהגרים היהודים בתחומי צרפת:

48 העדויות לכך רבות מאוד: לאחר הקמת המדינה, שלח הוועד המנהל של המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית "ברכת־אחים לפועלי מדינת־ישראל", והוסיף כי הוא "בוטח בהם שיעשו לניצחונם של העקרונות הבסיסיים של הסוציאליזם הדמוקרטי, אשר הם בלבד בכוחם להגשים את שותפות האינטרסים של העובדים היהודים והערביים". פרוטוקול ה־Comité directeur מיום Office Universitaire de Recherche Socialiste (OURS), Paris, 19.5.1948

49 דפרה, עמ' 245.

50 במכתב אל ראש לשכתו של שר־הפנים, כותב בלימל, כי הוא ידידו של "יורשו של לאון [בלום]", הלא הוא פול ראמאדייה, זה 31 שנים. בלימל אל ויגייה, 24.1.1947 ארכיון בלימל.

51 דפרה, עמ' 185.

קודמך, לאון בלום, נקט בכל הנוגע לבעיית ההגירה היהודית את העמדה כדלהלן: אין אנו בודקים את אמיתותן של האשרות של מדינות־היער המוצגות בפנינו. האם עמדת ממשלתך שונה? אם לא, אודה לך אם ממשלתך תזכיר לפקידי משרד החוץ כי עליהם ליישם את החלטות הממשלה... אשמח אם תוכל ליישב בעיה זו בכל הדחיפות.[52]

אם בכך לא די, היה בלימל — שכיהן כנשיא הפדרציה הציונית בצרפת ויועצה המריני של ההנהגה הציונית בפריז — גם עורך־הדין וידידו של ראש שירותי הביטחון, ויבו, גוליסט ולוחם תנועת ההתנגדות, שסייע אף הוא, כאמור, בררכו שלו, לפעילות היהודית והציונית בצרפת. כדי כך, שכאשר נתפס משדר תשאי של ההגנה בפריז על־ידי שירותי הביטחון הצרפתיים, פנה בלימל אל ויבו. מפעילי המשדר — מקומיים ושליחים מן הארץ — שוחררו והתחנה הועברה, בידיעת הרשויות, לבית אמו של בלימל בסן־ז'רמן־אן ליי, הסמוכה לפריז.[53]

* * *

מעניינים במיוחד הקשר הסוציאליסטי בפרשת העמדה הצרפתית כלפי העניין היהודי והציוני ומעורבותם של אישים סוציאליסטים רמי־דרג — לא של המפלגה הסוציאליסטית הרשמית — בעזרה פעילה לעניין זה, ועמדתי עליהם בהרחבה במקום אחר.[54] נזכיר רק כי מעורבות זו, במידה רבה בהשראתו של לאון בלום עצמו, עמדה בסתירה למאמציהם של בלום ושל הממשלות הצרפתיות בראשות הסוציאליסטים שבאו אחריו, להפשיר את היחסים בין צרפת ובדיטניה ולהעלותם על דרך שיתוף־הפעולה.[55]

רגע היסטורי זה, שלאחר תנועת ההתנגדות ולאחר השחרור, אשר בו גברו לעתים שיקולים הומניים וערכיים על שיקולים של ריאל־פוליטיק, היה קצר. ההיסטוריונים אנרי מישל (H. Michel) ומירקין גואצביץ' (M. Guetzevitch) — כתבו כי

52 אגדרה בלימל אל פול ראמארייה, 13.3.1947, ארכיון בלימל. המכתב כתוב בלשון נוכח יחיד, שאינה מקובלת בצרפתית, אלא בין ידידים קרובים.

53 קטע זכרונות שלא פורסם מאת אגדרה בלימל על פרשת "אקסדוס" וספיחיה, ארכיון בלימל; ברנר, עמ' 153–157.

54 ראה הרצאתי: "הקשר הסוציאליסטי — הסוציאליסטים הצרפתים והשאלה היהודית והציונית בין מלחמת העולם השניה והקמתה של מדינת ישראל", בכנס "יהודי צרפת, התנועה הציונית ומדינת ישראל", אוניברסיטת בן־גוריון בנגב — אוניברסיטת פריז 3, 16–17 בדצמבר 1987 (בדפוס, בעברית ובצרפתית).

55 J. Lacouture, *Léon Blum* Paris 1977, p. 535; דפרה, עמ' 230.

הרזיסטאנס, תנועת ההתנגדות, הייתה בעיקרה הלך־רוח, עמדה נפשית (état d'esprit, etat d'âme). מכאן ההתעלות — ומכאן גם חולשתה הפוליטית, כישלונותיה ומשך חייה הקצר.[56]

ב־19 בנובמבר 1947 נפלה ממשלחו של הסוציאליסט פול ראמארייה, ובמקומה באה ממשלה קואליציונית בראשות הרמוקרט־נוצרי רובר שומאן. הסוציאליסטים היו מיעוט בממשלה זו. כיצר עתידה הייתה צרפת להצביע עשרה ימים מאוחר יותר, בדיון המכריע על חלוקתה של ארץ־ישראל בארגון האומות המאוחדות? בתקופתו של ראמאדייה החליטה הממשלה לחמוך בהצעת החלוקה. עתה, בלחצו של בידו, שכוחו גבר בממשלה, נמנעה המשלחת הצרפתית לאו"ם בהצבעות המקדימות בוערות השונות. הימנעות צרפתית במליאה הייתה עלולה לגרור אחריה הימנעות של מדינות אירופיות נוספות ולאיים על הרוב הדרוש לתכנית החלוקה. במהלך של הרגע האחרון, הזעיק וייצמן את לאון בלום וביקש את התערבותו.[57] שני המנהיגים הקשישים הללו שוב לא מילאו תפקיר מדיני רשמי, כל אחד בחנועתו או בארצו, אך נהנו ממוניטין ומהשפעה יוצאים מן הכלל. בלום נכנס לפעולה. היוח שבשל מצב בריאותו לא היה יכול לבוא אישית אל נשיא הרפובליקה, ונסאן אוריול, שלח אליו שליח בשמו.[58] כן נפגש אישית לשיחת שיכנוע עם ראש הממשלה שומאן, והדיץ מכתב תקיף ונסער, שמעורבים בו שיקולים מדיניים מפוקחים עם טיעוני מוסר ומצפון, בסגנון האפייני לבלום, אל שר החוץ בירו. נראה כי המכתב נכתב בהינף אחד, במצב של סערח נפש. מכל מקום הוא לא נערך ולא הוכנסו בו כל תיקוני סגנון. מפאת חשיבותו, נביא אותו, כפעט במלואו:

... ירידי היקר, הגיעוני יריעוח רעות. ההימנעות הצרפתיח תיגרור אחריה את זו של [ר"מ בלגיה, פול אנרי] ספאק. אם בלגיה תימנע, הולנר ולוקסמבורג ילכו בעקבותיה. בכל זאת, אין זה התחום שבו צרפת צריכה למשוך אליה את המרינות הקטנות!

... אכן, רצוי שבניו־יורק לא תחקבל החלטה עירומה, העומרת בפני עצמה, אלא להיפך, יילקחו בחשבון ויובטחו אמצעי הביצוע. אני מקבל במלואם את מאמציך בכיוון זה. ואף תומך בהם כמיטב יכולתי [טיעון

56 M. Michel et B. Mirkin-Guetzevitch, *Les idées politiques et sociales de la Resistance*, Paris 1954, p. 73

57 ראה: א' אילת, **המאבק על המדינה**, כרך ב, תל־אביב 1982, עמ' 430–433.

58 השליח היה מארק יארבלום, סוציאליסט יהודי צרפתי, שהיה מקורב אף הוא להנהגה הסוציאליסטית של צרפת. במחצית אוקטובר 1947, נפגש יארבלום גם עם ראש ממשלת בלגיה פול אנרי ספאק, במסגרת המאמצים לגייס תמיכתן של מדינות מערב־אירופה בהצעת החלוקה. אצ"מ, A/303 — 16.

ההימנעות של הצדפתים היה כי אין התלטת החלוקה בת־ביצוע, ע"ז]. רוב גדול אשר ישבש את האיום הערבי, שלבי ביצוע, אשד האו"ם ייטול את האחדיות עליהם באופן קולקטיבי, אין פתרון מספק יותר. אולם, מכל מקום, יש להביא לידי סיום. בהיות עמדתה של בריטניה בלתי־משתנה ומוחלטת, היא תעזוב בכל מצב עניינים. הארכתו של סטטום־קוו מעורפל לא תימנע אפוא התנגשות ושפיכת דם (אם האיום הערבי אינו אלא "בלוף"). מנקודת מבט "הומניטדית" לא נרוויח דבד. אולם אנו נזקוף, לחובת חשבוננו בדעת הקהל העולמית ולחובת מצפוננו שלנו, אי־צדק וחוסר־אומץ. בנוסף לכך נהיה אנו נותני האות לסרבנות בדיון היחיד שבו, עד כה, בדית־המועצות וארצות־הברית מצאו עצמן שותפות להסכמה. עניין זה ראוי לו שתהדהר בו פעם נוספת. סלח לי על מכתב ארוך זה... נ.ב. — אמרו לי כי ההנתיות שהובנו במשרדך ואשר נשלחו, אני סבור, בהיעדדך, מדגישות את הטיעון הצפון־אפריקני... אין דבד גרוע בשבילנו, מנקודת הראות של שטתינו בצפון־אפריקה, מתווית של רפיון ופתד, כלפי הקנאות הפאן־ערבית. אומרים לי גם כי מאז שעזבת את ניו־יודק, משלחתנו כולה נכבשה ל"עובדה החדשה" — כלומר, הקונסנזוס האמריקני־סובייטי.[59]

לא נפתת כאן בדיון. השגור כבר, בדבר מקומה של האישיות בהיסטוריה, ויכולת השפעתו של יתיד על מהלכים מורכבים כגון זה שאנו עוסקים בו כאן. גם הניסיון לשרטט קשד ישיר בין התערבותו של בלום לבין ההחלטה הצרפתית, יהיה מופדך, שהרי למיטב, אין עניינו אלא ב"ניסיון לגלות, על יסוד ראיות מקוטעות, את הדבדים המשמעותיים על העבר".[60]

מכל מקום, צרפת תמכה, בסופו־של־דבר, בתכנית החלוקה, אולם מרתב־הפעולה של השליחים הציונים בצרפת צומצם מאוד עם השינויים במערכת הפוליטית הפנימית בארץ זו. מעתה נאלץ המוסד לעלייה ב' להעתיק את מזקד הפעילות שלו משם לזירות אחרות.[61]

* * *

59 מכתבו של בלום מצוי ב־Fonds de la FNSP, Paris, והוא מצוטט במלואו ב־V. Auriol, *Journal d'un septennat*, Tome I, année 1947, Paris 1970, p. 810 (הערות העורכים); כן ראה מאמרי: Le vote a l'ONU sur le partage de la Palestine, *Le Monde* 22-23 novembre 1987

60 G. Barraclough, *History in a Changing World*, Oxford 1957, p. 2

61 ראה למשל: סנה, עמ' 103–104.

לסיכום, מדיניותה של צרפת כלפי העניין היהודי והציוני בתקופה המוגדדת שבה עסקנו, לא הייתה פועל יוצא של איסטרטגיה שלמה, ולא הייתה תוצאה של תפישה גלובאלית בדבד מקומה של צדפת בעולם או באזור, בדבר יחסיה עם ידידים ועם אויבים, בדבר האינטרסים הפוליטיים או הכלכליים שלה. היא עוצבה, נכון יותר, באותה טריטוריה קשה להגדרה של התגובה האנושית והמוסרית ושל הפעולה הנעשית צעד צעד. היא הייתה תוצאה של שאיפה מכוונת ומודעת ואף רצון לא־מודע להאדיך אותו "הלך־דוח" שבו דיבדנו — זה, שאפשר לכנותו בהכללה רות הרזיסטאנס. כל כולה, בקצרה, יצירת אותו תחום שבין העולמות, הלימבו של הפוליטיקה, אותן פינות לא־מואדות של הנפש ושל הרות אשר ההיסטוריון עשוי למעוד כהיכנסו אליהן, אולם עם זאת, יש בהן כדי להעשיר את תובנתו, שכן הם המרכיבים את האינפרה־סטרוקטורה של המעשה ההיסטורי. לבסוף, היא הייתה אפשרית, מדיניות זו, דווקא באותו דגע קצר של חולשה פוליטית, כאשר צרפת שלאתר המלחמה יצאה מתוך הכאוס ועיצבה מתדש את מערכותיה הארמיניסטרטיביות והפוליטיות. בדגע תולף זה יכלו אישים דעתנים ונתרצים להעביר התלטות כבדות־משמעות מבעד לסדקים של מנגנון ממשלתי רעוע.

משרד המשפטים
28398

בקשה לסעד זמני

במסגרת תביעה לסעדים

בין

המבקשת: חברת הנדסה ובנייה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד יוסי כהן
מרחוב: הרצל 15, קומה 3, תל אביב 6578901
טל': 03-5551234, פקס: 03-5551235